

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

На сучасному етапі розвитку національної економіки досить актуальною залишається проблема ефективного кредитування економіки. Цілком логічно, що для успішного вирішення цього завдання банківська система повинна мати у своєму розпорядженні потужну ресурсну базу, у якій не останнє місце мають займати кошти фізичних осіб. Національний банк України при здійсненні грошово-кредитної політики повинен у різний спосіб стимулювати зростання як самих заощаджень домашніх господарств, так і приріст депозитів фізичних осіб у комерційних банках.

Виходячи з гострої актуальності даних питань, немало науковців та практиків звернули свою увагу на дослідження сутності заощаджень, їх значення в економічному розвитку та ролі монетарної політики Національного банку України у їх формуванні і подальшому використанні. Зокрема, О. Бакун розглядає проблему оподаткування доходів за депозитами. Він торкається питань аналізу світового досвіду вирішення цієї проблеми, сучасного стану економіки та банківської системи України, аргументів «за» і «проти» впровадження податку на дохід від депозитів [2]. Т.Смвженко досліджує роль заощаджень населення в економічному розвитку країни й аналізує основні чинники їх утворення, висвітлюються питання стосовно підвищення рівня заощаджень домашніх господарств в Україні [4].

Проте, хоч проблеми заощаджень широко вивчаються, все ж таки існують окремі аспекти, котрі вимагають більш глибокого дослідження. Наприклад, потрібно приділити більше уваги зв'язку монетарної політики з механізмом формування та використання заощаджень населення, ефективності депозитної політики комерційних банків та розвитку вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Отже, завданнями даної статті є: дослідити вплив грошово-кредитної політики НБУ на такі процеси, як утворення та використання заощаджень громадян та формування ресурсної бази комерційних банків; розглянути основні напрями управління депозитами населення осіб у банку; прослідкувати еволюцію та ефективність функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; проаналізувати проблему оподаткування відсотків по депозитах.

Однією із основних цілей діяльності банківської системи, передусім Національного банку, є забезпечення доступними засобами розвитку ринкової економіки в країні, а в кінцевому підсумку – добробуту населення. Для залучення додаткових коштів у реальний сектор економіки необхідно особливу увагу звернути на депозитну діяльність комерційних банків. Здається, що депозитна діяльність комерційних банків є більш надійною, ніж інші.

У класичній літературі з банківського менеджменту виділяють два ключових завдання, які повинні вирішуватись в межах управління депозитами у будь-якому банку:

- визначення джерел одержаних депозитів з найменшими затратами;
- визначення способів гарантування депозитів, достатніх для забезпечення

необхідних обсягів кредитів та інших фінансових послуг.

Для того, щоб у банків була значна кількість вкладників, особливо серед широких верств населення, необхідне ефективне регулювання депозитної діяльності з боку Національного банку України. Це зумовлюється ймовірністю банкрутства банку чи будь-яких інших фінансових проблем, в результаті чого інтереси клієнтів можуть бути знехтувані. Процес регулювання депозитної діяльності безпосередньо впливає на стан ліквідності комерційного банку, тобто спроможності вчасно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами і вкладниками.

Як уже зазначалось, заощадження домашніх господарств є одним із найперспективніших джерел формування ресурсної бази комерційних банків. Сьогодні довіра громадян до банків зростає, що проявляється у збільшенні обсягів банківських вкладів населення, тому саме вони заслуговують особливої уваги.

Курсова та цінова стабільність позитивно впливають на поповнення ресурсної бази банківської системи: станом на 1.01.03 зобов'язання банків становили 19702,9 млн. грн., причому 74% строкових коштів становлять вклади населення [3;48]. Обсяги залишків на депозитах фізичних осіб у банках протягом 2002 року зросли на 19 млрд. грн., зокрема у національній валюті – на 11,4 млрд. грн..

З метою стимулювання процесу збільшення обсягів депозитних вкладів фізичних осіб проводиться зважена політика підвищення дієвості системи страхування вкладів населення.

До впровадження проекту структурної перебудови фінансового сектора в Україні діяла доволі примітивна система страхування вкладів фізичних осіб: банки мали купувати держоблігації у відношенні до обсягу залучених вкладів фізичних осіб, який дорівнює нормативу обов'язкового резервування. Ці держоблігації блоку-

валися на спеціальному депо-рахунку в Національному банку та враховувалися як складова обов'язкових резервів. Однак даний механізм мав суттєвий механічний недолік: законодавством не передбачалася першочерговість використання коштів цього фонду для розрахунків із вкладниками. Тому однією з вимог Світового банку в проекті структурної перебудови фінансового сектора було створення окремої структури, яка б у разі банкрутства банку миттєво розраховувалася із вкладниками, а вже потім мала б справу з банком як кредитором.

Національний банк України проводить грошово-кредитну політику, основним завданням якої є стабілізація грошового і кредитного ринків та можливість використання їхнього стабілізуючого впливу на реальний сектор економіки. Відповідно, система банківського нагляду й контролю з боку НБУ підвищила ефективність системи страхування вкладів шляхом створення у 1998 році “Фонду гарантування вкладів фізичних осіб”. Завдяки Закону “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”, який був прийнятий у жовтні 2001 року, покращено механізм розрахунків із вкладниками у разі банкрутства банку-учасника (наприклад, наявність гарантованої суми відшкодування, яка за час існування Фонду виросла із 500 до 1500 гривень). Фонд реально захищає так званих “малих” вкладників, довіра до влади яких є запорукою стабільності не лише банківської системи, а й держави в цілому, та розмір страхового відшкодування не вирішує у повній мірі задачі Фонду стосовно гарантування вкладів, які значно перевищують суму відшкодування. Відбулись позитивні зміни в структурі пасивів та активів комерційних банків, зросла частка залучених коштів населення і підприємців.

Фонд гарантування вкладів населення не лише захищає вкладників, а й мінімізує негативний вплив банківських ризиків, тобто він забезпечує контроль за ризиками в діяльності своїх учасників. Це дозволяє вчасно виявити проблеми і вживати необхідні заходи, що у період фінансової нестабільності є досить актуальними для банківської системи України, а також в свою чергу сприяє зміцненню довіри до банківської системи.

Відшкодовуються депозити не лише у національній, а й у іноземній валюті, але відшкодування вкладів у іноземній валюті здійснюється по курсу на день відшкодування у національній валюті. Відповідно це дає можливість мобілізувати валютні заощадження на потреби економічного розвитку.

Однак, запровадження цієї системи страхування депозитів населення ще не вирішує всіх проблем. Оскільки наша національна валюта не є вільноконвертованою населення продовжує зберігати свої заощадження у іноземній валюті, а оскільки банки України за інвалютними депозитами виплачують значно нижчу ставку процента ніж за гривневим, то значна частина цих коштів, не потрапляючи на фінансовий ринок, залишається у формі готівкових заощаджень або ж переміщуються за кордон.

Сучасна структура грошових доходів населення України та її динаміка ще не зовсім сприяють розвитку грошових заощаджень та інвестиційного потенціалу, оскільки переважна частина доходів фізичних осіб використовується для задоволення необхідних поточних потреб.

Зрозуміло, що формуючи за рахунок вкладів фізичних осіб ресурсну базу, банки повинні стимулювати залучення саме довгострокових вкладів населення, оскі-

льки вони є найбільш надійним і стабільним джерелом фінансування довгострокових потреб економіки, і лише з ними пов'язується стабільний розвиток банку.

Слід зазначити, що сьогодні вклади населення становлять 38% від загальної суми зобов'язань комерційних банків, хоча це лише біля 9% від ВВП (тоді як в Китаї, наприклад, останній показник сягає майже 77%). Та все ж темпи зростання вкладів фізичних осіб перевищують темпи зростання обсягів капіталу та залучення коштів суб'єктів господарювання, що свідчить про вагому їх роль у формуванні ресурсної бази банків. Вклади населення зростають вищими темпами, ніж його грошові доходи, що свідчить про часткове відновлення довіри до банківської системи.

Для збільшення кількості потенційних клієнтів ринку вкладів та депозитів головними факторами є стабільність фінансово-кредитної системи, зрозумілість та прозорість грошово-кредитної політики НБУ. Поступове зниження облікової ставки НБУ сприяло становленню ставок кредитного та депозитного ринків, та завданням монетарної політики на сьогодні все ще залишається зменшення податкового тиску на доходи населення, не говорячи вже про недоцільність введення оподаткування відсотків за депозитами домашніх господарств.

Незважаючи на зростання довіри громадян до банків, із введенням податку на відсотки за депозитами, обсяги банківських вкладів населення знову можуть знизитись, якщо зростання не припиниться взагалі. Із введенням оподаткування депозитів буде порушена банківська таємниця. Навіть якщо банк буде звітуватись по загальній сумі податку, банківська таємниця перестане бути змістовною, оскільки необхідно буде здійснювати контроль за кожним об'єктом оподаткування. Податок на відсотки повинен стати додатковим гарантом клієнту банку повернення депозиту у повній

сумі та за будь-яких обставин. На наш погляд, введення такого роду оподаткування в Україні є, поки що, передчасним.

Уряду та Національному банку України у своїй економічній та грошово-кредитній політиці необхідно велику увагу приділити зростанню реальних грошових доходів та заощаджень населення як базової передумови для зростання інвестицій у реальну економіку. Для цього, на нашу думку, необхідно:

- посилити зацікавленість домашніх господарств у формуванні заощаджень та розміщенні їх у банківських установах;
- розробити механізм повернення “великих” заощаджень населення;
- забезпечити своєчасність виплат доходів населенню та відмовитись від виплат останніх через заліки, бартерні операції чи будь-яких натуральних форм;
- прискорити перехід від обмежувальної до ліберальної політики в оплаті праці;
- посилити контроль за нормативами ліквідності, які призначені для загальної оцінки комерційного банку зі сторони держави, оскільки порушення цих показників свідчить про проблеми, які вже існують або у стані зародження;
- послабити податковий тиск на грошові доходи населення та зачекати із введенням податку на відсотки по депозитах.

Сподіваємось, що вказані чинники сприятимуть зростанню грошових доходів населення і обсягів їх заощаджень, а також підвищенню ролі останніх у формуванні

банківських ресурсів. Та вирішення цих питань не вирішить проблему активності кредитної політики з боку комерційних банків, що пов'язано із відсутністю реально-го позичальника, якому банки можуть надавати кредити, маючи впевненість у їх поверненні. Не слід забувати про теоретичні та практичні пошуки у даних напрямках, адже позитивна динаміка депозитів населення ще не може бути приводом для позитивної оцінки стану використання заощаджень домашніх господарств для кредитування економіки, - невикористаний потенціал у даній галузі залишається величезним.

Література

1. Закон України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”.
2. Бакун О. Оподаткування доходів фізичних осіб від їх депозитних вкладів.\ Вісник НБУ №4, 2003.
3. Банковская система Украины ‘2003.\ Специальный выпуск дайджеста «Банковские новости» № 30 (338)
4. Смовженко Т. Основні мотиви та чинники формування заощаджень домогосподарств.\ Вісник НБУ.- 2002. - №5.